

Adam Mickiewicz - polack, litauer och europé

Barbara Törnquist-Plewa

Under hela det innevarande året 1998 firar man i Polen och även utomlands 200-årsminnet av den polske romantiske diktaren Adam Mickiewicz' födelse. En rad evenemang till Mickiewicz' ära har redan ägt rum i många europeiska städer: i Warszawa, Vilnius, Moskva, Berlin, Paris, Rom m. fl. Lund har anslutit sig till detta firande genom ett endags-symposium, från vilket alla bidrag i denna volym kommer. Varför är det värt att uppmärksamma Mickiewicz? Vem var han? För en polsk publik finns det ingen anledning att presentera Mickiewicz. Varje polack som någonsin har gått i skola måste ha bekantat sig med Mickiewicz' diktning. Mickiewicz är helt enkelt en självklar del av det polska kulturarvet.

För en svensk läsande publik är Mickiewicz dock i bästa fall bara ett namn. Diktare och författare av små nationer som skapar på de mindre kända språken har svårt att vinna en världsvid läsarkrets. Det gäller i viss mån även Mickiewicz trots att hans verk har översatts till många av världens språk, däribland svenska. Med tanke på den svenska publiken är det därför berättigat att inleda denna volym med bidrag från ett symposium tillägnat den polske diktaren med en kort presentation av honom och hans plats i den polska och europeiska kulturen.

Adam Mickiewicz föddes år 1798 i närheten av Nowogródek i Litauiska Storfurstendömet som vid denna tidpunkt var en del av det ryska imperiet. Litauen hade hamnat inom Rysslands gränser bara några år före Mickiewicz' födelse till följd av den polsk-litauiska statens delningar och

dess slutliga upplösning efter en mer än 400-årig existens, från 1386 till 1795. Adeln i Litauen blev polskspråkig på 1600- och 1700-talet, och Mickiewicz kom just från en lågadlig polsktalande familj. 1815 började Mickiewicz sina studier vid universitetet i Vilnius. Under sin studietid debuterade han som poet. Hans första diktsamling *Ballady i romanse* från 1822 öppnade den romantiska epoken i den polska litteraturens historia. 1823 utkom dikten *Grażyna* och de poetiska dramerna *Dziady, część druga i czwarta* (Förfäderna, del II och del IV). Mickiewicz tog aktiv del i studentlivet och engagerade sig i två hemliga studentorganisationer kallade "Filareci" (Filareterna) och "Filomaci" (Filomaterna). Dessa spred patriotiska och demokratiska idéer bland studenterna och var knutna till frimurarorganisationer. Tsarens säkerhetspolis spårade upp Filomat-kretsen och dess medlemmar, däribland Mickiewicz, fängslades år 1823. Ett halvt år satt han i fängelse i Basilianerklostret i Vilnius och därefter dömdes han till förvisning till den ryska delen av imperiet. Straffets syfte var att skilja honom från den polska miljön för att han aldrig som lärare eller dylikt skulle kunna sprida de förbjudna idéerna bland ungdomen.

1824 skickades Mickiewicz till Sankt Petersburg och kort därefter till staden Odessa vid Svarta Havet, där han arbetade som lärare för att 1826 förflyttas till Moskva. Under denna tid skrev han bl. a. *Sonety krymskie* (Krimsonetterna) som rönste stor uppskattning samt poemet *Konrad Wallenrod*.

I Ryssland umgicks Mickiewicz inom de litterära kretsarna. Han träffade bl.a. Chomjakov, Kirejevskij, Baratynskij, Bestuzjev och Rylejev (de bägge sistnämnda deltog senare i dekabristupproret). Han blev också vän med den ryske skalden Alexander Pusjkin. Såsom ung, men redan erkänd poet med förmåga till poetisk improvisation, så uppskattad på den tiden, mottogs Mickiewicz i aristokratiska salonger, där han skaffade sig inflytelserika vänner. Dessa hjälpte honom att skaffa pass och tillstånd för att åka till Västeuropa "för hälsans skull". 1829 lyckades han därmed lämna Ryssland med den dolda avsikten att aldrig återvända till detta land som han uppfattade som ett fängelse. Han åkte först till de tyska länderna, där han bl.a. besökte Goethe. Därefter reste han till Italien. 1831 begav sig Mickiewicz till Preussen med målet att gå över gränsen till Kongresspolen (dvs. den del av Polen som tillhörde Ryssland) och delta i ett polskt nationellt uppror som utbrutit där i november 1830. Han dröjde dock för länge med sin resa och hann aldrig dit innan upproret föll och upprors-

männen kapitulerade. Besviken på sig själv bosatte sig Mickiewicz en kort tid i Dresden, där han hängav sig åt ett intensivt skrivande, vars huvudämne var just den polska nationella kampen. Här uppstod dikter som *Reduta Ordona* (Ordons redutt)¹ och *Śmierć Pulownika* (Överstens död) vilka hyllar hjältar från Novemberupproret 1830-31. Här skapades också ett visionärt poetiskt drama *Dziady, część trzecia* (Förfäderna, del III), en filosofisk-moralisk betraktelse över den polska nationens öde.

1832 (samma år som *Förfäderna, del III* publicerades) bosatte sig Mickiewicz i Paris. Vid den tidpunkten var Paris ett viktigt centrum för den polska politiska emigrationen efter upproret 1830-31. Diktaren engagerade sig i de polska emigranternas politiska verksamhet och var även redaktör för de polska emigranternas tidskrift i Paris *Pielgrzym Polski* (Den polska pilgrimen). Med dessa emigranter i åtanke skrev han också 1832 verket *Ks i egi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego* (Den polska nationens och det polska pilgrimskapets böcker). Denna bok, skriven på en biblisk prosa, innehåller en messianistisk tolkning av Polens historia. Den försöker ge mening åt offer fallna i upproret och åt emigranternas lidanden genom att likna dessa vid Kristi offer och lidanden. Kristi korsfästelse ledde till världens frälsning. Polens "korsfästelse" skulle på lång sikt bringa frihet till alla underkuvade nationer.

En annan bok som utkom i Paris och i viss mån kan ses som produkt av Mickiewicz' öde som emigrant är *Pan Tadeusz* (Herr Tadeusz), en nostalgisk skildring av den polska adelns liv i Litauen under åren 1811-12. Boken är ett poetiskt mästerverk, ett långt epos skrivet på hexameter.

Nästan hälften av sitt liv tillbringade Mickiewicz i Frankrike. Tidvis vistades han även i Schweiz, där han undervisade i latinsk litteratur vid universitetet i Lausanne. Där skrev han också sina metafysiska dikter *Liryki Lozańskie* (Lausannedikter). Han bosatte sig dock slutligen i Paris. I början på 1840-talet föreläste han i de slaviska folkens litteraturhistoria vid Sorbonne. Senare arbetade han som bibliotekarie. Till slutet av sitt liv förblev han politiskt aktiv. Han dog år 1855 i Konstantinopel dit han hade rest med sin judiske vän Armand Levy för att organisera judiska och polska militära förband, s. k legioner, som skulle delta i Turkiets krig mot Ryssland.

---

¹ En presentation av dikten finns i Magnus d'Oldenburgs artikel i denna volym.

Titeln på vårt symposium *Adam Mickiewicz - polack, litauer och europé* valdes för att betona Mickiewicz' komplexa identitet. Olika bidragsgivare till symposiet framhäver också olika dimensioner av denna identitet. Bidraget från Krzysztof Ståla från Köpenhamn belyser Mickiewicz ur polsk synvinkel och visar hur kända polska tänkare har tolkat Mickiewicz och bedömt hans insats i den polska kulturen. Artikeln av Sigutė Radzevičienė från Vilnius visar Mickiewicz' förbindelser med Litauen. Artiklarna av Magnus d'Oldenburg från Lund och Andrzej Nils Ugglå från Uppsala belyser Mickiewicz' ställning i den europeiska romantiken genom jämförelse med svensk romantik.

Poliskan var Mickiewicz' modersmål och det språk på vilket han skapade sina litterära verk. Han satte dock aldrig sin fot i Warszawa eller Kraków och det var Litauen som han kallade sitt hemland trots att han inte behärskade det litauiska språket. Han identifierade sig som polack, men inte i något snävt etniskt avseende. När den polska kulturella och politiska eliten under första hälften av 1800-talet använde begreppet "polsk nation", avsåg den alla folk som bodde inom den fallna polsklitauiska statens gränser, oavsett om de var etniska polacker, litauer, ruthener (dvs. ukrainarnas och vitryssarnas förfäder) eller judar. Det var enterritoriell-politisk bestämning av nationen och ej etnisk, ett nationskoncept som var ett arv från det gamla polsk-litauiska riket. Därför kunde Mickiewicz kalla sig både polack och litauer, en multipel identifikation som 1900-talets nationalism senare gjorde omöjlig. Vitryssarna påpekar idag att Mickiewicz sannolikt också hade vitryska (eller snarare rufhenska) förfäder. Detta avslöjas av hans efternamn, som är konstruerat som typiska ruthenska patronymiska efternamn. "Mick-ewicz" betyder sonen till Mic'ka (jfr. Mitia) dvs. Zmicer (jfr. Dmitrij). Judiska forskare hävdar å sin sida att Mickiewicz' mor kom från en frankistisk familj. "Frankister" kallade sig anhängare av Jakob Frank som på 1700-talet i Polen-Litauen förkunnade en tro som var en blandning av judendom och kristendom. Allt detta är fullt möjligt, eftersom Mickiewicz föddes och växte upp i Litauens mångetniska miljö, där polacker, ruthener, litauer och judar hade levt tillsammans i århundraden. Influenser från alla dessa kulturer kan man också hitta i hans diktning.

Samtidigt var Mickiewicz i högsta drag en världsvan europé, en del av den europeiska intellektuella eliten. Större del av sitt liv tillbringade han i Europas stora städer - Sankt Petersburg, Moskva, Rom, Dresden och

i synnerhet Paris. Till vardags använde han lika mycket franska som polska. Det viktigaste var emellertid att han med sina verk blev en integrerad del av den europeiska romantiken. Hans poesi blev en inspirationskälla inte enbart för tusentals polska epigoner, utan den har också givit impulser till diktare från andra nationer, t.ex. tjecken Måcha, ukrainarna Kostomarov och Sjevtjenko, vitryssarna Kupala och Kolas, litauern Baranauskas, Kudirka och Maironis. Det är också välkänt att Alexander Pusjkins berömda dikt *Bronsryttaren* skrevs som ett svar på Mickiewicz' poem *Peter den Stores staty*, vilken publicerades som ett tillägg till dramat *Förfäderna, del III*. De ryska slavofilerna tog intryck av vissa av Mickiewicz' idéer och likaså Alexander Herzen. Under inflytande av Mickiewicz' poesi befann sig emellertid även en del franska författare, först och främst de Lamennais. Exempelen på de influenser som Mickiewicz' skapande utövade på andra skulle kunna mångfaldigas.

Låt oss emellertid också se på en annan dimension av Mickiewicz' europeiska engagemang, nämligen hans politiska verksamhet. Den polske diktaren tog aktiv del i den tidens demokratiska, nationella och även socialistiska rörelser i Europa. Han levde under en tid då den Franska revolutionen och Napoleontidens reformer väckte de europeiska folkens demokratiska och nationella aspirationer, samtidigt som de konservativa statsmakterna i det postnapoleonska Europa försökte kväsa dem. Det resulterade i en rad revolter, uppror och mindre revolutioner i olika länder. Mickiewicz uppmanade polska emigranter att delta i dessa enligt parollen "för vår och er frihet". Själv for han 1848 till Italien för att där organisera en polsk legion som skulle kämpa för Norditaliens befrielse från Habsburgriket. För dessa militära förband skrev han ett moraliskt-politiskt program *Sklad zasad*, i vilket han förkunnade att Europas nationer borde ge varandra ömsesidig hjälp i kampen för frihet och demokrati. I programmet fanns en rad för den tid mycket progressiva idéer om t.ex. kvinnors jämställdhet, omsorg om de sämst ställda i samhället m.m.

1849 utgav Mickiewicz en internationell socialistisk tidning med titeln *La Tribune des Peuples* (Folkens Tribun) och samarbetade med franska, ryska, italienska och tyska socialister, anhängare till Proudhon och Fourier, Bakunin och Mazzini m. fl. Den sista resan som Mickiewicz gjorde, den som slutade med att han dog i koleraepidemin, var politiskt motiverad. Han ville organisera militära styrkor som skulle kämpa mot

det tsaristiska Ryssland, vars auktoritativa makt han hatade, medan han ömmade för det underkuvade ryska folket.

Adam Mickiewicz ville stödja alla europeiska folk i deras kamp för frihet, men den största insatsen gjorde han för den polska nationella kampen. Det gjorde han med sitt bästa vapen - Ordet. Romantikerna trodde på ordets makt och i Mickiewicz' fall blev tron verklighet. I sina verk, skrivna på ett mästerligt språk, skapade han bilder, symboler och myter med stark emotionell laddning. Dessa uppmanade till kamp och kunde ge tröst i nederlagets stund. Med hjälp av messianistiska visioner framställde han Polens öde som unikt och gav det en mening bortom den empiriska erfarenheten. Gestalter ur Mickiewicz' verk som t.ex. Ordon, Emilia Plater, Konrad Wallenrod och Gustav-Konrad tjänade som förebilder för många unga polacker. Den romantiska diktningen påbjöd att följa de tappra och självupppoffrande hjältarnas exempel. Mickiewicz' verk hörde till de så kallade "farliga böckerna", som enligt de tsaristiska myndigheterna fördärvade ungdomarna genom att locka dem till revolt. Polska litteraturforskare, som specialiserat sig på romantiken (såsom Janion och Witkowska), har också kunnat visa att myndigheterna många gånger hade rätt i sina misstankar. Den polska romantiska litteraturen, med Mickiewicz i spetsen, hade en mobiliserande effekt, den uppmanade till handling, till protest, till förändring.

Mickiewicz var upphovsman till många symboler, begrepp, talesätt som har blivit fastrotade i den polska kulturen. Låt oss bara nämna några exempel. Den scen i *Förfäderna, del III* där en självupptagen älskare, Gustav, förvandlas till en självupppoffrande frihetskämpe - Konrad, har blivit till ett s.k. "nyckelscenario" i den polska kulturen. Det betyder att den sammanfattar de värden som är viktiga för det polska samhället. Det presenterar ett önskvärt beteende, en önskvärd strategi och har en starkt positiv värdeladdning. Den polska litteraturen och hjältehagiografin kommer senare att vimla av gestalter som följer samma mönster (dvs. nyckelscenario). De lämnar sitt lättsinniga, syndiga liv för att bli frihetskämpar, beredda att offra sig (t. ex. Kmicic i romanen *Syndafloden* av Sienkiewicz, legenderna om furst Josef Poniatowski etc.). Detta nyckel-scenarios budskap är att individen inte kan vara lycklig om hans/hennes land är ofritt. Därför måste han/hon vara beredd att när som helst kämpa

för friheten. Detta budskap förmedlade den polska litteraturen till generationer av polacker.

Till andra symboliska begrepp som Mickiewicz lämnade efter sig hör "wallenrodyzm" (efter hans kända poem *Konrad Wallenrod*) som innebär ett slags dubbelspel, en strategi som går ut på att man låtsas tjäna fienden med syfte att skada den när den rätta stunden kommer. "Wallenrod" är « någon som upptäcker att han har varit på fel sida och försöker rätta till det genom att skada dem som han hitintills har tjänat. Han följer alltså på sätt och vis det nyckelscenario som beskrivits ovan - det är aldrig för sent att mogna och börja tjäna nationen.

Begreppet *matka Polka* (polsk moder) har det polska språket och kulturen också ärvt från Mickiewicz, från hans berömda dikt *Do matki Polki* (Till den polska modern). Det betecknar en patriotisk moder som uppfostrar sina barn i kärlek till nationen och beredskap till att offra sig. Från samma dikt kommer ett i polskan numera stående uttryck: *dlugie, nocne Polaków rozmowy* (polackernas långa nattliga samtal). Med detta "nattliga" menar man halvhemliga utdragna samtal om Polens öde, om den polska historien, om dem som har stupat eller förföljts, om meningen med kampen.

Mickiewicz har alltid varit vida läst i Polen. På 1800-talet smugglades hans böcker över gränsen till den ryska delen av landet och distribuerades illegalt. När Polen efter över 120 års frånvaro på Europas karta åter blev en självständig stat 1918, gjordes den romantiska litteraturen med Mickiewicz i spetsen till kärnan i skolundervisningen i det polska språket och litteraturen och i ungdomarnas patriotiska fostran. Man kan även idag i Polen träffa på gamla människor som endast har två- eller treårig skolgång bakom sig men ändå kan flera av Mickiewicz' dikter utantill. De mindre vana läsarna kunde t.ex. alltid njuta av *Ballady i romanse*, som till sin karaktär står nära folksagan och folksången. Inledningen till eposet *Pan Tadeusz* fick generationer av polacker lära sig utantill i skolan. På det viset skapades ett för hela folket gemensamt symboliskt universum. Dess symboler kunde senare utnyttjas i polsk litteratur men även i utomlitterär kommunikation som t.ex. i politisk retorik.

Generationer av polacker växte upp med Mickiewicz' diktning, lät sig emotionellt beröras av den och omtolkade den. Det betyder emellertid inte att man inte revolterade mot Mickiewicz' stora moraliska och

poetiska auktoritet.² Både under 1800- och 1900-talet polemiserade polska diktare och författare mot budskapet i hans diktning och försökte beröva honom hans helgongloria. Till 1900-talets främsta kritiker av Mickiewicz' enorma inflytande på det polska tänkandet hör bl. a. T. Boy-Żeleński, St. Brzozowski, W. Gombrowicz, St. I. Witkiewicz och S. Mrozek. De var först och främst kritiska till arvet efter Mickiewicz, litteraturens fixering vid den nationella frågan, offer- och hjältekulten och den svulstiga, högtravande stilen hos Mickiewicz' efterföljare.

Trots återkommande intellektuella revolter och kritik mot Mickiewicz och hela den polska romantiken visar den kulturella och politiska utvecklingen i Polen under de senaste årtiondena att Mickiewicz fortfarande upptar en mycket viktig plats i polackernas kollektiva medvetande. Citat, symboler, myter, skapade av Mickiewicz, utgör i Polen en symbolisk kod, med vars hjälp folkets breda massor kan kommunicera om nationella frågor. Hans verk har fortfarande kapacitet att mobilisera polackerna till handling. Låt mig ge några exempel. 1968 års studentrevolt började i Polen med studenternas protest mot att myndigheterna stoppade föreställningar av Mickiewicz' *Förfäderna, del III* i Kazimierz Dejmeks regi. Den direkta orsaken till detta var att åskådarna reagerade entusiastiskt på pjäsens alla antiryska accenter. Under de första åren av fackföreningen Solidaritets verksamhet 1980-81 återkom citat av Mickiewicz mycket ofta i Solidaritetspressen. Ett särskilt frekvent återkommande citat var Mickiewicz' kända jämförelse av det polska folket med vulkanlavan, taget ur *Förfäderna, del III*. Det lyder:

Nasz naród jak lawa

*Z wierzchu twarda i zimna, sucha i plugawa
Lecz wewnętrznego ognia sto
lat nie wyziębi
Płwajmy na tę skorupę i zstąpmy do głębi.*

Vårt folk är som lava

På ytan hård och kall, torr och vamjelig

Men dess inre eld släcks ej ens på hundra år

Låt oss vända ryggen åt detta yttre skal och stiga in i djupet

Denna diagnos av det polska samhället uppfattades som mycket aktuell på 1980-talet, trots att det hade gått 150 år sedan Mickiewicz skrev den.

---

² För mer om detta se Krzysztof Stalas artikel i denna volym

På en minnesplatta i Gdynia som varvsarbetare lät resa 1980 för att hedra sina kamrater som dödades av den kommunistiska makten 1970, ristade man också in ett citat ur Mickiewicz. Denna gång var det ett stycke ur inledningen till *Förfäderna, del III*. I citatet förkunnades att inget offer är förgäves i kampen mot ondskan. Det innehöll också en profetia om att frihetens seger är nära.

Journalister som rapporterade om den stora strejken i Gdańsk 1980, vilken gav upphov till Solidaritetsrörelsen, berättade bl.a. om stora skaror av arbetare som djupt rörda lyssnade till Mickiewicz' poesi, som lästes upp för dem av speciellt ditkomna skådespelare ur Gdańskteatern. Ett stycke ur *Förfäderna, del III*, känt som fader Piotrs profetia, fick enligt rapporterna varvsarbetare att gråta.

Hur är det möjligt att 1800-talets gamla poesi så djupt kunde gripa en enkel polsk arbetare på 1980-talet? - En orsak till detta är att man i det polska samhället på ett enastående sätt har lyckats överföra äldre tiders kulturella arv till yngre generationer. Det finns inte utrymme i denna artikel att beskriva hur detta var möjligt. Jag kan här bara nämna att denna kulturöverföring har skett inte bara med hjälp av institutioner, som skolor etc, utan även med starkt engagemang av den polska katolska kyrkan, intellektuella eliter och familjer. Den äldre litteraturens språk och symboler uppfattas därför av gemene polack inte som särskilt främmande.

En annan orsak till livskraften i Mickiewicz' poesi är dess höga litterära kvalitet. Mickiewicz' djärva bilder och metaforer har fortfarande makten att trollbinda och beröra emotionellt.

Den kanske viktigaste orsaken ligger emellertid i den igenkänningsprocess som verkar i polska mottagare av denna poesi. Polens historia under de senaste 200 åren har följt ett återkommande mönster med perioder av nationell ofrihet, revolter, nederlag, korta skeden av frihet och återigen förtryck. Därför kunde många diagnoser av det polska samhället och reflexioner över det polska ödet förbli aktuella även vid slutet av 1900-talet i det kommunistiska ofria Polen. Mickiewicz hade dessutom förmåga att lyfta upp de beskrivna händelserna ur deras omedelbara historiska kontext och ge dem mytiska drag som gör att de kan uppfattas som alltid gällande - då, nu och i framtiden.

Kan Mickiewicz beröra de polska läsarna även idag? Polackerna lever sedan 1989 i ett land befriat från politiskt förtryck. Mickiewicz' poesi

behöver därför inte längre användas som en symbolisk, halvkryptisk kommunikationskod vid politisk mobilisering. Den polska romantiken granskas idag kritiskt av den unga polska intellektuella eliten. Sett utifrån den polska erfarenheten är detta en naturlig och hälsosam process. Det behöver dock inte betyda att Mickiewicz' poesi kommer att börja uppfattas som hopplöst föråldrad och helt och hållet hänvisas till en vrå i det nationella museet. Min personliga intuition säger mig att Mickiewicz' liv och verk fortfarande har en del att säga till samtida läsare. Det skulle t.ex. vara en mycket spännande utmaning att analysera Mickiewicz utifrån vår aktuella diskussion om det moderna och postmoderna tänkandet. Mickiewicz var uppfostrad i upplysningstidens tradition, med dess rationalism och rigorösa krav på hur vetenskap och litteratur skall bedrivas. Han blev dock en representant för romantiken som var skeptisk mot trångsynt empirism och uppvärderade känslan och intuitionen. Romantiken var en kulturströmning som ifrågasatte begreppet "civilisation", så omhuldat av upplysningen. Det var också en kulturell trend fascinerad av alla former av andlighet. Mickiewicz gick följaktligen i sitt liv igenom en övergång från den ena epoken till den andra och fick ta ställning i de pågående striderna mellan anhängare av olika åskådningar.

Många nutida intellektuella känner nog igen sig i denna övergångs-situation. Många har ju växt upp med den strukturalistiska synen på samhället och den positivistiska synen på vetenskap och får idag bemöta den nya postmoderna filosofins och vetenskapsteorins kritik. Det som de har betraktat som fakta framstår idag som enbart intellektuella konstruktioner. Det rationella tänkandets absoluta värde ifrågasätts idag igen precis som under romantiken. De postmoderna tänkarna kan hämta en del från Mickiewicz vad gäller civilisationskritik och kritik av "ratio", förnuftet, som i renodlad form berövar tillvaron den etiska aspekten.

Den nutida människan är besatt av frågor om identitet. Bakom detta ligger den postmoderna människans enorma rörlighet både i geografiskt och socialt hänseende och hennes därigenom uppkommande osäkerhet om vad hon är och var hon hör hemma. Vår ängslighet vad beträffar dessa frågor kan kanske delvis skingras då vi betraktar Mickiewicz' komplexa identitet. Med sitt liv och verk visar han hur man kan byta ut det land i vilket man bor, använda flera språk till vardags och engagera sig i andra länders politiska liv och ändå förbli en människa som känner sig hel och någorlunda trygg i sin identitet - detta utan att fly in i något slags trång-

synt etnisk nationalism som fixerar sig vid språk och blodsband. Ingen protagonist av den idag så omhuldade europatanken skulle kunna låta bli att fångas av Mickiewicz multipla identitet, hans vision av politiska, icke-etniska nationer och hans engagemang för demokrati och frihet i Europa.

Sist, men inte minst vill jag påpeka att Mickiewicz är en fascinerande personlighet för varje intellektuell som vill bidra till förändring i samhället och som brottas med frågan vad som är viktigast: att skriva eller att handla. Vilken makt har ordet? Vad är konstnärens och författarens roll i samhället? Har man rätt att dra sig undan och skriva när världen står i brand? Kan konstnären påverka utvecklingen i samhället? Det är frågor som alltid plågat författare, konstnärer, intellektuella och som därför plågade även Mickiewicz. Den polske poeten gav svar på dessa frågor med sitt liv och verk. Han lyckades kombinera litterär verksamhet och aktivt politiskt engagemang. Och han trodde på ordets makt. Han trodde på att Ordet blir kött.

Referenser

- Janion, M.: *Czas formy otwartej*. Warszawa 1984.
- Janion, M.: Wallenrodowie Powstania Styczniowego i Kraszewski. *Pamiętnik Literacki*, LXXX:2 (1989).
- Miłosz, Cz.: *The History of Polish Literature*. Toronto 1983.
- Ortner, S. B.: On Key Symbols. *American Anthropologist*, 75 (1973).
- Piwińska, M.: *Legenda romantyczna i szydery*. Warszawa 1973.
- Świdorski, B.: *Myth and Scholarship (University Students and Political Development in XIX Century Poland)*. Copenhagen 1988.
- Törnquist Plewa, B.: *The Wheel of Polish Fortune: Myths in Polish collective consciousness during the first years of Solidarity* (= Lunds Universitet, Slaviska Institutionen, Lund Slavonic Monographs, 2). Lund 1992.
- Walicki, A.: *Philosophy and Romantic Nationalism: The case of Poland*. Oxford 1982.
- Witkowska, A.: *Mickiewicz. Słowo i czyn*. Warszawa 1975.
- Witkowska, A.: *Wielkie stulecie Polaków*. Warszawa 1987.

Zielińska, M. & Janion, M. (red.): *Style zachowań romantycznych (Propozycje i dyskusje symposium w Warszawie 6-7 grudnia 1986)*. Warszawa 1986.
Żmigrodzka, M. & Janion, M.: *Romantyzm i historia*. Warszawa 1986.

Lund

